

معرفی کتاب «اخبار و اعلانات دندان پزشکی در مطبوعات عصر قاجار»

باران قلی‌نژاد الف*

الف گروه تاریخ علوم پزشکی، دانشکده طب ایرانی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

تاریخ دریافت: آذر ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: اردیبهشت ۱۴۰۵

نویسنده در مقدمه کتاب از تاریخچه چاپ روزنامه می‌گوید و ادامه می‌دهد که اعلانات، آگهی‌ها و تبلیغات دندان پزشکی نیز چون سایر مشاغل مرسوم بوده، اما به دلیل کم بودن تعداد دندان‌پزشکان دوره قاجار نسبت به دوره پهلوی مسلماً تعداد آگهی‌ها در این دوره کم بوده است، اما از نظر تاریخی برای ما پراهمیت می‌باشد. این آگهی‌ها مربوط به نیمه دوم دوره قاجار بوده و تقریباً برای ۱۵۰ سال پیش است. با افزایش تعداد نشریات در سال‌های نزدیک به مشروطه، تعداد آگهی‌ها نیز افزایش پیدا کرد که در این میان دندان‌پزشکان غربی بیشترین استفاده را از روزنامه‌ها برای معرفی خود و تخصص خود می‌کردند که این موضوع اطلاعات جالبی درباره سطح بهداشت، روش‌های درمانی و فرهنگ سلامت جامعه آن دوران ارائه می‌دهد.

این مجموعه برای پژوهشگران تاریخ علوم پزشکی و علاقه‌مندان به تحولات بهداشت در ایران دوره قاجار، منبعی ارزشمند و منحصر به فرد است؛ زیرا علاوه بر ثبت روند پیشرفت دندان پزشکی، نشان‌دهنده جایگاه این علم در سبک زندگی و فرهنگ پزشکی و افکار عمومی آن دوره است. بسیاری از اخبار و آگهی‌ها، نویافته بوده و برای نخستین بار از دل نشریات قدیمی استخراج و منتشر شده‌اند و از جنبه اسنادی اهمیت ویژه‌ای دارند.

خدمات دندان پزشکی در دوره قاجار به کشیدن دندان، معالجات لثه، درمان‌هایی چون جرم‌گیری و ترمیم دندان و برخی روش‌های ابتدایی درمان شبیه ارتودنسی امروزه، محدود بوده‌اند. همچنین ساخت دندان مصنوعی نیز وجود داشته که

کتاب اخبار و اعلانات دندان پزشکی در مطبوعات عصر قاجار نوشته آقای سعید میرسعیدی در سال ۱۴۰۲ ه.ش در ۵۴ صفحه و ۱۰۰۰ نسخه توسط نشر دندان به چاپ رسیده است (۱). این مجموعه به دلیل نادر بودن اسناد، منبعی معتبر و منحصر به فرد برای شناخت تحول دندان پزشکی ایران در دوره قاجار محسوب می‌شود.

نویسنده این کتاب، آقای دکتر سعید میرسعیدی که خود دانش‌آموخته رشته دندان پزشکی می‌باشد، مقالات متعددی درباره تاریخ دندان پزشکی ایران نوشته است. از دیگر کتاب‌های این نویسنده «دندان پزشکی به روایت تاریخ ایران» و «صد روایت کوتاه از دندان پزشکی در تاریخ ایران» می‌باشد که مسیر پژوهش‌های حوزه دندان پزشکی را با رویکرد تاریخی پی گرفته‌اند.

نویسنده در این اثر به بررسی اخبار و آگهی‌هایی درباره دندان پزشکی و دندان‌سازی می‌پردازد که در روزنامه‌ها، هفته‌نامه‌ها و مجلات عصر قاجار نوشته شده و بسیاری از آنها برای اولین بار منتشر شده‌اند. پژوهشگر در این مطالعه با بررسی منابع مطبوعاتی عصر قاجار زوایای کمتر دیده شده از تاریخ دندان پزشکی ایران را آشکار ساخته است. به دلیل نقش مطبوعات قدیمی در ثبت وقایع و تحولات علمی، جمع‌آوری این آگهی‌ها و اخبار اهمیت تاریخی زیادی پیدا کرده و اکنون از مهم‌ترین اسناد تاریخ دندان پزشکی به شمار می‌آید. تصاویر و توضیحات مرتبط با این مطالب نیز در کتاب ارائه شده که ارزش این منابع را دوچندان کرده است.

Please cite this article as:

Gholinejad B. Book review: "Dental news and announcements in the Qajar-era press". Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine. 2026;17(1):65-66.

Copyright: ©Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

در این آگهی‌ها دندان‌پزشکان و دندان‌سازان برای جذب مراجعان تبلیغ کرده و ابزار و خدمات خود را معرفی می‌کردند و حتی برای برخی از خدمات خود قیمت تعیین کرده و وعده‌هایی را می‌دادند. گاهی هم این اعلان‌ها جنبه خبری داشتند و در مورد ورود پزشک، شروع به کار او و یا در مورد جابه‌جایی‌های انجام‌شده و همچنین در مورد لقب و نشان‌های اعطاشده اطلاعاتی را ارائه می‌دادند و در مواردی تبلیغ دواخانه و آگهی فروش ابزارآلات و تجهیزات دندان‌پزشک نیز دیده می‌شود. در این کتاب، تمرکز اصلی بر منابع مطبوعاتی است، باین‌حال افزودن بخش‌هایی مانند خاطرات، اسناد بایگانی دانشگاهی یا مکاتبات اداری می‌تواند دامنه پژوهش را گسترده‌تر کند و اطلاعات بیشتری در اختیار خواننده قرار دهد. همچنین، گسترش حجم کتاب امکان پرداخت عمیق‌تر و تخصصی‌تر به این منابع را فراهم می‌سازد. برخی آگهی‌ها نیز به دلیل خوانایی کمتر، ظرفیت بررسی‌های تکمیلی را دارند و می‌توانند در پژوهش‌های بعدی با بازیابی و مستندسازی دقیق‌تر، تصویر روشن‌تری ارائه دهند.

این کتاب برای پژوهشگران علاقه‌مند به تاریخ علوم پزشکی، به‌ویژه تاریخ دندان‌پزشکی، منبعی ارزشمند به شمار می‌آید؛ زیرا مجموعه‌ای کم‌نظیر از منابع دست‌اول را در اختیار می‌گذارد. این اثر با پرداختن به جنبه‌های کمتر شناخته‌شده تاریخ دندان‌پزشکی، گامی نوآورانه و سودمند برداشته و می‌تواند زمینه‌ساز پژوهش‌های بعدی در این حوزه باشد؛ به‌ویژه برای محققانی که قصد دارند با بهره‌گیری از مطبوعات، اسناد دولتی، خاطرات و دیگر منابع، دوره قاجار را با دقت بیشتری بررسی کنند.

تعارض منافع

نویسنده اعلام می‌دارد که هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

در بعضی موارد در عنوان آگهی ذکر شده است. در این اعلان‌ها به جای واژه «دندان‌پزشکی» از عبارت «شغل رفع مرض دهان و درد دندان» استفاده می‌شده و به جای واژه دندان‌پزشک، اصطلاحاتی چون حکیم دندان‌ساز، طبیب دهان و دندان، و پزشک دندان‌ساز کاربرد داشته است. به دلیل کم‌بودن تعداد دندان‌پزشکان آموزش‌دیده ایرانی در آن دوره، اغلب خدمات توسط افراد خارجی و یا کسانی که تحصیلات اندک و محدودی داشتند، انجام می‌شده است. به این ترتیب در این کتاب نیز بیشتر آگهی‌ها مربوط به دندان‌پزشکان غربی می‌باشد که نشان‌دهنده انتقال شیوه‌های دندان‌پزشکی مدرن به ایران است. اولین آگهی مربوط به دندان‌پزشکی فرانسوی به نام «مسیو پلوکه» می‌باشد که اولین دندان‌پزشک اروپایی است که در ایران فعالیت داشته است. سه سال بعد از او، دکتر هیبننت ملقب به مسنن‌السلطنه وارد ایران می‌شود که به‌عنوان دندان‌ساز مخصوص ناصرالدین‌شاه شهرت داشته است که با توجه به اعلان روشن می‌شود که او در استخدام دولت ایران برای خدمات دندان‌پزشکی بوده و عموم مردم می‌توانستند به او مراجعه کنند.

آگهی بعدی مربوط به میخائیل واگشال آمریکایی است که در اواخر دوره ناصرالدین‌شاه در ایران حضور داشته است. در انتهای کتاب دو مقاله دندان‌پزشکی که در نشریه تربیت به چاپ رسیده، آورده شده است که عنوان یکی از آنها «اهمیت کار دندان و دندان‌سازی» و دیگری «محسنتان دندان از اصلی و عاریتی» می‌باشد. در مقاله اول، نویسنده مقاله (محمدحسین فروغی) درباره اوضاع بی‌دندانی خود و ترس از دندان‌کشیدن می‌گوید و در مقاله دوم، که به قلم دکتر گریگوریان است، مطالبی درباره مضرات بی‌دندانی و سلامت دهان و دندان آورده شده است. این دو مقاله نگاهی کلی در مورد وضعیت بهداشت دهان و دندان در آن روزگار را به ما ارائه می‌دهند.

References

1. Mirsaeidi S. Dental news and announcements in the Qajar-era press. Tehran: Dandaneh; 2023. [In Persian].